

С. І. Горевалов,
д-р філол. наук;
Н. І. Зикун,
канд. філол. наук

УДК 007: 304: 070(477)

Військові ЗМК України на зламі століть: проблеми й завдання (євроінтеграційний процес)

У статті детально розглянуто військову періодику кінця ХХ – початку ХХІ століть. Автори звертають увагу на роль військової журналістики в суспільних комунікаційних процесах.

Ключові слова: військові ЗМК, військова журналістика, тематика військової преси.

Українська журналістика, у тому числі й військова, на зламі століть відіграла важливу роль у розвитку й розбудові незалежної України, її Збройних сил. Адже зміна влади, способу життя й як наслідок – мислення народу – це досить великий стрес для нації в цілому й її збройних захисників зокрема. Вагому роль у зведенні демократії в суспільстві й приживленні її у світогляді відіграли засоби масової інформації. Як потужна ланка соціуму, вони беруть участь у формуванні думки суспільства, як канал передачі й отримання інформації, є важливим компонентом комунікації. Бурхливий розвиток системи військових засобів масової комунікації зумовлений потребою силових структур України в одержанні політично і соціально важливої інформації, посиленням її ролі в процесі демократизації армії, міліції, спецслужб, прикордонних військ. Інформація в умовах військової діяльності набуває особливого сенсу. Вона стає засобом протиборства в процесі досягнення завдань інформаційної та воєнної безпеки держави [1].

Проблему формування інформаційного простору за участю спеціалізованих військових ЗМК у різні роки розглядали вітчизняні вчені [2; 3]. Однак суспільні зміни й міжнародні виклики не зменшують актуальності дослідження цього сегмента інформаційної системи України. Метою статті є з'ясування нових завдань і тенденцій розвитку військових ЗМК на сучасному етапі реформування Збройних сил України, які переживають не найкращі часи.

Військові засоби масової інформації можуть бути охарактеризовані як багатофункціональні канали збирання, аналізу та передачі інформації, що пов'язані між собою в межах єдиної системи й розраховані на забезпечення читачів, радіослухачів і телеглядачів інформацією, на створення необхідних умов для її осмислення та практичних дій на її основі.

Функціональним призначенням системи ЗМІ є інформаційне забезпечення процесу побудови Збройних сил, зміцнення обороноздатності держави. До основних функцій ЗМІ силових структур дослідники й журналісти-практики традиційно зараховують: інформаційну; виховну; соціально-регулятивну (забезпечення узгодженості дій різних соціальних інститутів, груп, окремих громадян для вирішення соціально значущих завдань щодо зміцнення обороноздатності держави); формування суспільної думки; реалізації соціальної активності (використання військової журналістики як засобу підвищення ефективності службової, культурно-побутової діяльності військовослужбовців).

Формування системи військових ЗМК розпочалося зі здобуттям Україною незалежності. Разом зі створенням Збройних сил України слід було негайно розпочати створення системи української військової журналістики.

Депутати Верховної Ради України 15 жовтня 1991 р. отримали числа газети «Народна армія», редакція якої справедливо претендувала на статус Центрального органу Міністерства оборони України. Верховна Рада України 11 жовтня 1991 р. відповідною Постановою надала їй статусу Центрального друкованого органу Міністерства оборони України. 5 грудня 1991 р. Державний комітет України по пресі зареєстрував «Народну армію» і видав їй відповідне свідоцтво. 13 січня 1992 р. особовий склад редакції склав Військову присягу на вірність українському народові. Тож почала формуватися система інформаційного забезпечення життєдіяльності особового складу армії.

У 1999 р. вийшов у світ перший номер газети «Крила України». Газета швидко здобула визнання у військах та серед ветеранів військової авіації. «Крила...» читали навіть за кордоном: у місіях ООН, куди її привозили для україн-

ських миротворців пасажирів цивільних рейсових літаків; у діаспорі, де «Крила України» передплачували. Коли було створено новий вид Збройних сил України – Повітряні сили, в яких ВПС об'єднали з Військами ППО, газетярі в синіх авіаційних одностроях почали їздити у відрядження до раніше не знайомих їм гарнізонів – розширювати тематичне розмаїття газети та діапазон медійного покриття видання, формували та підтримували позитивну громадську думку про діяльність Повітряних сил ЗСУ. Першого грудня 2005 р. Міністром оборони України прийнято рішення про проведення на базі газети «Крила України» експерименту – пілотного проекту – започаткування формату редакційно-інформаційного агентства. Це був перший досвід тісної співпраці військових журналістів із цивільними колегами як медійників. У 2007 р. творчий колектив унаслідок реорганізаційних заходів був переведений до регіонального медіацентру МОУ у Вінниці, а сама газета видавалась на громадських засадах, продовжуючи висвітлювати актуальні питання життєдіяльності Повітряних сил ЗС України. Протягом 2007–2009 рр. газета регулярно надходила в усі військові частини Повітряних сил за кошти індивідуальних передплатників-військовослужбовців Повітряних сил. Міжнародний досвід функціонування військових структур Великобританії, США, Польщі, країн СНД, що пройшли етап реформування, свідчить про необхідність нарощування інформаційної підтримки військ шляхом утримання військових засобів масової інформації, засновником яких є Міністерство оборони. Відповідно до директиви Міністра оборони України від 24 листопада 2009 р., на базі вінницького регіонального медіацентру Міністерства оборони України відновлено діяльність друкованого органу Міністерства оборони України «Крила України». Нині газета залишається єдиним авіаційним виданням в Україні.

8 червня 1992 р. вийшов перший номер газети «Флот України», що стала взірцем високого професіоналізму та якісної журналістики. Своім народженням вона зобов'язана подвижнику, справжньому професіоналу своєї справи, небайдужій і незалежній духовно людині – першому редактору капітану 1 рангу запасу Юрію Тимощуку (1992–1994). Газета «Флот України» як солідне офіційне видання з'явилася в роздрібній торгівлі «Союздруку», що сприяло розширенню кола його читачів і прихильників. Газета про українських моряків, море і кораблі почала продаватися в Сімферополі, потім в інших містах Криму. Крім того, «Флот України» – єдина військова газета, що має статус міжнародного видання й навіть розповсюджувалася

через каталог видань у Російській Федерації. Зусиллями колективу редакції «Флот України» постав перед своїми читачами як сучасне поважне й змістовне видання.

Нині також до складу ВЗМК входять: журнал «Військо України», центральна телерадіостудія Міністерства оборони України, газети ППО та ВПС «Вартові неба» та телерадіостудія ВМС України «Бриз».

У 1994 р., зважаючи на нагальну потребу суспільства, державних діячів, політиків, учених, військових, усіх, хто опікується та професійно займається питаннями національної безпеки й оборони, у друкованому засобі масової інформації, на сторінках якого обговорювалися б актуальні проблеми воєнної політики, реформування оборонної галузі держави, де публікувалися б результати наукових досліджень з питань воєнної безпеки України, з воєнно-теоретичних та військово-технічних проблем, було започатковано науково-теоретичне та науково-практичне видання «Наука і оборона». Серед його цілей: сприяння створенню необхідного науково-теоретичного підґрунтя для постановки та розв'язання завдань військового будівництва; обговорення нагальних проблем реформування оборонної сфери всіма, хто опікується і професійно займається питаннями національної безпеки і оборони; поширення воєнно-наукових знань, сприяння підвищенню професійного рівня військовослужбовців Збройних сил України.

Названі ВЗМК забезпечують широку географію надходження інформації, її якість та оперативність. Власкоро, як і всі посадові особи, причетні до організації і проведення виховної роботи, виконуючи вимоги Міністра оборони України, активно співпрацюють із цивільними засобами масової інформації, зміцнюючи таким чином зв'язок армії з громадськістю, піднімаючи престиж військової служби. Про важливість цього завдання в сучасних умовах ідеться і в Програмі військово-патріотичного виховання у Збройних силах України на 2012–2017 рр. та Перспективному плані реалізації Програми військово-патріотичного виховання у Збройних силах України на 2012–2017 рр., затверджених Наказом № 14 Міністра оборони України від 11 січня 2012 р. [4].

Військові ЗМІ в сучасних умовах ведуть роз'яснювальну роботу щодо законодавчих нормативних актів, указів Президента України, рішень уряду, розпоряджень, постанов державних органів влади і управління, наказів та директив Міністра оборони України, командирів і начальників; сприяють вирішенню проблем військового будівництва в Україні і формуванню структур ЗСУ, підготовці та перепідготовці вій-

ськових кадрів, забезпеченню високої мобілізаційної та бойової готовності військ та сил флоту; пропагують практичну діяльність Збройних сил України; розвиток та вдосконалення технічного рівня військ, наукових досягнень у стратегії і тактиці та використання сил і засобів особового складу демократії та гуманізму, утвердження передового досвіду навчально-виховної роботи; висвітлюють рішення соціальних, економічних, правових, релігійних, культурно-побутових проблем військовослужбовців. Уже згаданою Програмою військово-патріотичного виховання у Збройних силах України на 2012–2017 рр. планується підвищення ролі військових засобів масової інформації у військово-патріотичному вихованні молоді. Завдання є нагальним, адже нині аудиторія військових ЗМІ змінилася за своїм складом (з'явилися військовослужбовці-контрактники), за освітою і читацькими вподобаннями. У більшості призивників не сформована мотивація до систематичного отримання інформації. Рівень задоволення потреб у читанні, зокрема пошуку професійної інформації, є вищим у військовослужбовців-контрактників. С. Калмиков наголошує на прямій залежності між професійною орієнтацією військовослужбовців і читанням літератури з питань професійної діяльності [5]. Крім того, змінюються ціннісні настанови й цивільної молоді, яка є потенційною аудиторією спеціалізованих ЗМІ, іншими є й джерела інформації, яким вони віддають перевагу.

Програмою передбачається активізація співпраці з цивільними ЗМІ, урізноманітнення її форм. Так, на 2012 р. планується укладення ліцензійних договорів з обласними державними телерадіокомпаніями щодо трансляцій телепрограм «Армія», «Доблесть, мужність, благородство», «Служу Україні» та створення на офіційному веб-порталі Міністерства оборони України в мережі Інтернет окремого веб-сайта «Юнацтво про Армію»; створення електронних сторінок за напрямками діяльності Головного управління виховної та соціально-психологічної роботи Збройних сил України в мережі Інтернет.

Для поліпшення іміджу Збройних сил України, подолання стереотипів у сприйнятті їх пересічними громадянами планується на 2014–2017 рр. забезпечити розповсюдження центральних друкованих видань Міністерства оборони України журналу «Військо України», газети «Народна Армія» у загальноосвітніх і навчальних закладах України та через торговельну мережу державного підприємства «Преса України».

Військові журналісти керуються у своїй діяльності такими загальножурналістськими принципами, як: гуманізм, демократизм, патріотизм і національна гордість, достовірність інформації, точність викладення, оперативність

доведення інформації, аргументованість, актуальність, збалансованість, коректність формулювань. Усі видання силових структур виважено підходять до підготовки чергових номерів, забезпечуючи повноту й збалансованість передачі найважливішої інформації.

Реагуванням на сучасні тенденції у розвитку преси є існування інтернет-версій друкованих ЗМІ.

Редакції газет, журналів, радіо і телебачення поповнюють журналісти-професіонали, які мають спеціальну військову підготовку. Однак актуальним завданням залишається підвищення кваліфікації офіцерів-журналістів, яке має проводитися кожні 3–4 роки.

Газети ведуть повсякчасну, цілеспрямовану роботу, пов'язану з висвітленням бойової підготовки військ, зміцненням військової дисципліни. З цією метою використовуються репортажі й фоторепортажі, звіти про миротворчу діяльність українських військ на Балканах тощо. Однак неодмінно в центр розповіді військові журналісти намагаються поставити людину, для чого використовують нариси, замальовки, інтерв'ю. Якщо перші два жанри практично зникають зі сторінок цивільних газет, то у військових виданнях вони є домінуючими.

Зрозуміло, що це досить не повний перелік проблем, які висвітлюють на сторінках військової преси і розв'язання яких сприятиме підвищенню могутності Збройних сил України.

Отже, українська військова журналістика виникла як певна аналогія до військової преси колишніх Збройних сил СРСР та під впливом функціонування цивільної національно-патріотичної державницької преси України. Нині вона докладає всіх зусиль для всебічного інформування воїнів, зближення життя армії й народу, національно-патріотичного, морального, фізичного і професійного виховання військовослужбовців, підвищення обороноздатності України. Однак структура військових ЗМІ, насамперед преси, не задовольняє сучасних потреб в оптимальному інформаційно-пропагандистському забезпеченні особового складу ЗСУ. Серед пропозицій щодо подальшого розвитку й трансформування військових ЗМІ дослідники наголошували й на доцільності створення мережі регіональних медіацентрів інформаційної політики; створенні мережі кореспондентських пунктів; оптимізації організаційно-штатної структури військових ЗМІ тощо [3].

Також серед першочергових завдань нині є розробка спільної концепції Міністерства оборони України та Міністерства освіти і науки молоді і спорту про підготовку журналістів, які працюють у гарячих точках, обов'язкове запровадження в навчальні плани підготовки журналістів спеціальних курсів; налагодження системи

підвищення кваліфікації і стажування військових журналістів.

1. *Золотарев О. В.* К чувствам и разуму война // Культпросвет работа: взгляд, поиск, проблемы. – М., 1991. – 224 с. – [Доступно також]. – URL: <http://www.dissercat.com/content/voennaya-kniga>.

2. *Горевалов С.* Друковані органи Збройних сил незалежної України [Електронний ресурс] / С. Горевалов. – URL: www.franko.lviv.ua/faculty/jur/.../PART-5_16.htm.

3. *Середа С.* Основні етапи трансформації військових засобів масової комунікації в контексті реформування Збройних сил України (1991–2010 рр.) [Електронний ресурс] / С. Середа. – URL: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2010_38/.../I12_doc.pdf.

4. *Про затвердження Програми військово-патріотичного виховання у Збройних силах України на 2012–2017 роки та Перспективного плану реалізації Програми військово-патріотичного виховання у Збройних силах України на 2012–2017 роки* : Наказ міністра оборони України від 11 січня 2012 року № 14 [Електронний ресурс]. – URL: document.ua/prozatverdzhennja-programi-viiskovo-patriotichnogo-vihovann-doc103290.html.

5. *Калмыков С. П.* Военная книга в меняющейся информационной среде: Конец XX – начало XXI века: дисс. ... канд. ист. наук. – спец. Библиотекосведение, библиографоведение и книговедение / С. П. Калмыков. – М., 2006. – [Доступно також]. – URL: <http://www.dissercat.com/content/voennaya-kniga>.

Подано до редакції 17. 09. 2013 р.

Horevalov Sergiy, Zykun Nataliya. Military mass media of Ukraine at the turn of the century: problems and tasks (the European integration process).

The article discussed in detail the military periodicals late XX – early XXI century. The authors draw attention to the role of the military journalism in the public communication processes.

Keywords: military mass media, military journalism, themes of military press.

Горевалов С. І., Зыкун Н. І. Военные СМИ Украины на сломе столетий: проблемы и задания (евроинтеграционный процесс).

В статье рассмотрено военную периодику конца XX – начала XXI века. Авторы обращают внимание на роль военной журналистики в коммуникационных процессах общества.

Ключевые слова: военные СМИ, военная журналистика, тематика военной прессы.

